

K Ö Z L E M É N Y E K

A MI MAGYAR BARÁTAINK*

A. M. Szagyilenko

1944—1945-ben szlovák földön harcoltam partizánként.

Kislétszámú, mindössze 40 főt számláló légideszant-osztagunk hamarosan több partizándandárból álló magasabbegységévé nőtt.

Az a tevékenység, amelyet szlovák földön Kassától Breznóig folytattunk — ismert, de azt már kevesen tudják, hogy magasabbegységünkben volt egy dandár, amely teljes egészében magyarokból tevődött össze.

Nos, ez a dandár létezett és magyar partizánjai nem harcoltak rosszul. Szeretném elmondani, hogy szerveztük meg ezt a dandárt.

Még megalakulásakor bevettünk osztagunk állományába két magyart is: Weisz Ernőt és Horváth Ferencet.

Az első bevetés alkalmával Horváth ugrás közben, földetéréskor, mindkét lábát eltörte. Fennakadt egy magas fán, amely egyedül állt a hegyoldalon. Akárhogy is himbálódzott, a fa törzsét sehogy sem tudta elérni. Ekkor elvágta az ejtőernyő zsinórját és esés közben a kövekre zuhant. A mieink csak reggel találták meg eszméletlen állapotban azon a helyen, ahol leesett.

Az egészségügyiek, Zina Tyitova és Grigorij Csernyjahovszkij elsősegélyben részesítették. Nehéz munkával sinbe rakták a lábait és eszméletre térítették.

Úgy döntöttünk, hogy magyar barátunkat nem visszük a táborba. Ovatosan, ölben átvittük egy kis erdészházba, amely nem volt messze innen. Betegágyánál éjjel-nappal tartózkodott valaki az erdész családjából, Tyitova és Csernyjahovszkij pedig, egymást váltva, naponta kétszer is meglátogatta őt.

Amikor az osztag portyára indult, készítettünk két hosszú rúdból egy rögtönzött hordágyat, ezt rákötöttük két lóra, majd elhelyeztük rajta Ferencet és útnak indultunk.

Majdnem két hétig hordoztuk őt magunkkal, és csak akkor küldtük el repülőgéppel a „nagy földre” — ahogy ezt akkor mondták —, vagyis az arcvonal mögöttes területére, amikor kiértünk a felkelők által felszabadított körzetbe.

* A. M. Szagyilenko és Simko Sándor elvtársak hazánk felszabadulásának 20. évfordulója alkalmából Budapestre látogattak. A visszaemlékezést Szagyilenko elvtárs a Hadtörténelmi Közlemények szerkesztősége felkérésére írta.

A. M. Szagyilenko, a partizán-magasabbegység parancsnoka és Simkó Sándor, a parancsnok politikai helyettese

Emlékszem, Horváth a búcsúzásakor bevallotta nekem: ő mindig attól félt, hogy ledobjuk valahol a hegyek között, sőt mi több, agyonlőjjük, csakhogy megszabaduljunk egy ilyen tehertől.

„Furcsa ember” — gondoltam —, mintha mi szovjet emberek el tudtunk volna követni ilyen aljasságot!...

Weisz mindaddig velünk harcolt, amíg nem egyesültünk a szovjet hadsereg egységeivel.

Weisz kitűnő elvtársnak bizonyult. Magas, szélesvállú és — mint minden magasnövésű ember — kissé hajlott, nyíltarcú, jószívű férfi volt.

Ernő gyorsan összebarátkozott deszantistáinkkal. Kineveztük őt az osztág tolmácsává, mivel az orosz és a magyar nyelven kívül tökéletesen tudott németül, franciául és angolul.

— Weisz! hogyan tudtál te ennyi nyelvet megtanulni — kérdezték tőle gyakran a fiúk.

— Ülj le néhány évet a börtönben és megtanulod még a kínai írás-olvasást is, válaszolta mindannyiszor, széles mosollyal az arcán.

Valóban, még a háború előtt leült néhány évet a magyar börtönökben forradalmi tevékenység miatt.

Jóllehet kitűnő tolmács volt, mégsem korlátozta tevékenységét csak erre a munkára, hanem szabad idejében gyakran ment felderítésre és részt vett más harcselekményekben is, ahol bátor, kezdeményező és leleményes harcosnak bizonyult.

Az egyik alkalommal megtámadtunk egy határőrsöt és fogságba ejtettünk két magyar katonát.

Weisz az egész éjszakát velük töltötte. Reggel odajött hozzám és határozottan kijelentette:

— Parancsnok, vedd be őket az osztagba, jó emberek és becsületesen fognak harcolni.

— És te jótálssz értük? — kérdeztem bizalmatlanul.

— Mint magamért — válaszolta habozás nélkül, magabiztosan, kissé nyersen.

Nem tudtam nem hinni neki, s a két új magyar fiút bevettük osztagunkba.

December első napjaiban felderítőink jelentették, hogy Ózdon a vasgyárban kb. 300 magyar munkaszolgálatos katona dolgozik és a hitlerista parancsnokság határozata alapján Németországba akarják őket szállítani.

Gyorsan összeállítottunk egy speciális csoportot azzal a céllal, hogy szétszórjuk és elfogjuk őket azon az útvonalon, amelyen közlekednek.

A csoport parancsnokává Alekszandr Simkót, egy magyarul kitűnően beszélő szlovák partizánt neveztuk ki. Meg lehetett bízni benne, mert nagyszerűen harcolt már a felkelő hadsereg soraiban is, mint aknavető részét vett egy páncélvonat felrobbantásában, és nálunk is nemegyszer kitűnt a hadműveletek során.

Vele ment Andrikovec és Litvin deszantista és Csernyjahovszkij, mint komisszár.

Rajtuk kívül a csoportban volt a már „rég” partizánnak számító egyik volt magyar határőr is.

Cinobaňán (Szinóbánya), ahol a magyar munkaszolgálatos zászlóalj nagyobb része tartózkodott, partizánjaink bementek egy boltba, amely a „Zacsó” feliratot viselte. Az üzletben kb. tizenöt magyar katona volt.

Amikor ezek meglátták a partizánfelderítőket, minden felszólítás nélkül, jobban mondva, mintha parancsra tennék, valamennyien magasba emelték kezüket és félénken a falhoz húzódtak.

Simkó és a „határőr” azonnal nekikezdték, hogy megmagyarázzák — ahogy mondani szokás — a „szituációt”. Néhány percre volt csak szűkség ahhoz, hogy megtalálják a közös nyelvet. Hamarosan egymás kezét rázták és vidáman veregették egymás vállát.

Kiderült, hogy a magyarok át is akartak menni a partizánokhoz, de félték is tőlük. Néhány perc múlva valamennyien elhagyták az üzletet és a község központjába mentek. A tiszték, amikor tudomást szereztek a partizánok érkezéséről, azonnal elmenekültek.

Simkó és Csernyjahovszkij rögvést gyűlést tartottak. Kijelentették, hogy a partizánok senkit nem vesznek erőszakkal maguk közé, csak önkénteseket fogadnak be. A többieknek igazolást adnak arról, hogy a Magyar Kommunista Párt felhívására dezertáltak Szálasi hadseregéből, s most mennek haza.

Körülbelül nyolcvan ember nyomban elindult a partizánokhoz a hegyekbe, néhányan pedig a partizáncsoporthoz csatlakoztak, hogy segítséget nyújtsanak a további agitációs munkában.

A törzsnél megtudták, hogy a németek általában minden magyar egységet ki akarnak vonni Magyarországról Németországba, és hogy a magyar katonák nem akarnak oda menni.

Nos, ez volt az a pillanat, amikor a mi Weiszünk működésbe lépett.

Azonnal magyar nyelvű röplapokat szövegeztek. Ezeket Weisz és segítői éjjel-nappal másolták indigóval és az egyetlen latinbetűs írógépen.

Felderítőink és illegális munkatársaink, összekötőik segítségével — szó szerint — teleszórták a röplapokkal azokat a közlekedési útvonalakat, amerre a magyar egységeket vitték ki a Wehrmacht utatísására Németországba.

Minden harci csoportban mindig volt néhány magyar ember, vagy olyan partizán, aki tudott magyarul.

Amikor megtámadták a magyar csapatok szekéroszlopait és menetoszlopait, magyarul kiabáltak:

- Üsd a fasisztákat!
- Üsd a hitleristákat!
- Ne hagyjátok magatokat Németországba hurcolni!
- MeneküljeteK a hegyekbe!

Magyar egyenruhába öltözött csoportjaink a szó szoros értelmében le s föl futkostak a hegyi utakon, magyar katonákat keresve.

Gyakran nemcsak egyes embereket, hanem egész csoportokat is találtak.

Mindnyájukat egy helyre, a Vepor alatti Kiszucába gyűjtöttük össze. Itt Weisz — torkát nem kímélve — agitálta a fasiszták által megijesz-tett, megfélemlített magyar katonákat. Órák hosszat foglalkozott velük, mintha gyermekekkel beszélt volna.

Valamennyiüket beszerveztük az osztagba, az osztagot pedig hamarosan dandárrá alakítottuk át.

A dandár parancsnokává deszantistánkat, Andrej Futyjánovot nevez-tük ki, politikai biztos Alekszandr Simkó lett, Grisa Csernyjahovszkij pedig a dandár törzsenek élére került.

A magyarok körében végzett agitációs munkában, amely arra irányult, hogy álljanak be partizánnak, a helybeli lakosok nagy segítséget nyújtottak, többek között: Pupak Jevgenyij Malinecről (Málnapatak), az öreg Kosztká tanító Ozdinból, a nemzeti bizottságok tagjai és a malineci üvegyár munkásai.

A magyar dandár egyik csoportjának első harci feladata az volt, hogy vágja el a visszavonuló magyar csapatok útját, szórja szét őket és agitálja meg a magyar katonákat, hogy menjenek a hegyekbe a partizánokhoz.

Néhány főből álló csoportokban kimentek az utakra és azt a lát-szatot keltették, mintha elmaradtak volna egységüktől és várják az újabb magyar menetoszlopokat. Majd elvegyültek köztük, hamarosan megtalálták a közös nyelvet és az első alkalmas helyen a hegyeknek fordultak.

A dandár nem napról-napra, hanem a szó szoros értelmében óráról-órára nőtt. December végére már két zászlóaljat hoztunk létre és néhány önálló harci csoportot. Kezdetben a harci csoportokat szabály szerint a dandárparancsnokság valamely tagja vezette — Futyjánov, Csernyjahovszkij vagy Simkó.

Ezek a csoportok nemcsak agitáltak, hanem ténylegesen harcoltak is, megtámadtak egyes gépkocsikat és a hitleristák vonatoszlopait.

Látni kellett volna, milyen büszkén jelentette Simkó a magasabb-egység törzsenek, hogy csoportja végrehajtotta első harc feladatát:

— „A magyar dandár speciális csoportja, parancsnokságom alatt, Cinobaňa mellett aknarobbantással megsemmisítette a hitleristák egy

tehergépkocsiját. Három katonát megöltünk. Kb. 1 t élelmiszert zsákmányoltunk, amit a magasabbegységnek beszállítottunk . . .”

A tekiöntély emelése végett magasabbegység-parancsot adtunk ki, amelyben a csoport egész személyi állományának köszönetünket fejeztük ki. A parancsot minden osztagban felolvasták.

Alekszandr nagy mellénnyel járt-kelt. Már addig ment a dolog, hogy versenyre hívta ki a csehszlovák partizándandárt; ki semmisít meg több fasisza harceszközét és élőerőt?

December végére a magyar dandár harcoló zászlóaljában már kb. 300 ember volt. A munkászászlóaljban őszintén szólva nehéz volt összeszámolni valamennyi katonát, ugyanis sokan csak néhány napot töltöttek itt, azután igazolást kértek arról, hogy ők Szálasi hadseregéből megszöktek és hazafelé tartanak. Volt, aki egyedül vágott neki az útnak, mások csoportosan, alegységkötelékben. Partizánjaink ellátták az útra őket élelemmel, kísérlőket adtak melléjük.

Igy Csernyahovszkij és Simkó csoportja csak Losoncon keresztül több mint 300 magyar katonát indított útnak hazafelé.

A magyar dandár harci csoportjaiból a következők tűntek ki különösen az első hadműveletek során: Tindur Ferenc, a Szmolnyik alatti Pacsárról (jelenleg Kassán dolgozik a rendőrségen), Ilko Kárpátaljáról, Veszprémi József, Cifra Joachim, Kun Imre és Kun Ferenc, a két testvér és még sokan mások.

Január közepén Polhora körzetében, Brezno és Tiszovec (Tiszólc) között a magyarok egy csoportja Ilko vezetésével felrobbantott két, hitleristákkal megrakott gépkocsit, megsemmisített több mint 30 katonát és két tisztet.

Simkó, csoportjával december és január folyamán négy gépkocsit és több motorkerékpárost semmisített meg, eközben ő maga 10 katonát és két tisztet elpusztított, kettőt pedig fogságba ejtett.

Január végén megkezdtek az utak eltorlaszolását, hogy elvágjuk az „Edelweiss”-ezred útját és ne adjunk lehetőséget arra, hogy új védővonalat foglaljon el Brezno — Čierny-Balog (Fekete-Balog) — Lom (Forgácsfalva) — Griňeva vonalában. Ebbe a munkába nemcsak partizánjainkat vontuk be, hanem mozgósítottuk a helyi lakosságot is.

Látni kellett volna, micsoda lelkesedéssel dolgoztak a magyar dandár partizánjai *kivétel nélkül valamennyien* az akadályok építésénél. Két nap és két éjjel alvás és pihenés nélkül építették a torlaszokat, amelyek közé aknákat is telepítettek.

A magyar dandár több mint harminc kilométer utat zárt le.

Amikor a hitleristák a korábban eltervezett védelmi vonal felé húzódtak, a magyarok harci csoportjai, a többi partizánhoz hasonlóan, harcba bocsátkoztak a sokat magasztalt „Edelweiss”-ezred alegységeivel.

Kemény harcok bontakoztak ki Griňeva—Lom körzetében és Čierny-Balog alatt, csoportjaik ugyanis innen fedezték a Valaskától (Garamolaszka) és Breznótól vezető utakat.

Ezekben a harcokban a magyarok igazi partizánoknak bizonyultak. Így például ebben a harcban, amely a Zsabka-háznál folyt Čierny-Balog környékén, ismét kitűnt Tindur Ferenc géppuskás, Patkan Zsigmond és Fináli harcós.

Maga a dandár politikai biztosa, Simkó is megsebesült — a lábán —, de folytatta a harc vezetését a szovjet hadsereg felderítőinek megérkezéséig, akiket egy Oresin nevű tiszt vezetett.

A magyar dandár harcosai rövid idő alatt több mint 150 hitlerista

katonát és tisztet semmisítették meg és több mint 60 főt fogságba ejtettek, köztük 21 tisztet.

Rendkívül nagy érdemei vannak a magyar dandár megszervezésében a mi szovjet deszantistáinknak: Andrej Futyjánovnak, Grigorij Csernyjahovszkijnak és Nyikolaj Kulikovicsnak, továbbá Weisz Ernőnek, valamint Alekszandr Simkó, Ilko, Tindur elvtársaknak és másoknak.

Február első napjaiban partizán-magasabbegységünk egyesült a szovjet hadsereg csapataival.

A törzs beosztottjai számára fáradságos napok kezdődtek — hiszen mindenkinek igazolást és jellemzést kellett kiadniuk.

Nem lehetett meghatottság nélkül nézni, milyen óvatosan vette kezébe minden egyes magyar partizán ezt a két papírdarabkát.

Talán nem egy magyar munkás vagy paraszt őrizte sokáig ezeket a dokumentumokat, vagy lehet, hogy még a mai napig is őrzi, mint a legértékesebb ereklyéit, szeretettel emlékezve partizánparancsnokaira, akik kiszabadították őket a fasiszták karmaiból és egy új útra: a szocializmus építésének útjára irányították.

Hol vagytok most, „ezredtársaink”, ahogy mondani szokás, hogyan alakult a sorsotok a háború után?

Nos, én biztos vagyok abban, hogy a háború után is megtaláltátok a helyeteket az életben és az új szocialista Magyar Népköztársaság építőinek soraiban vagytok.

Dicsőség és tisztelet nektek, harcostársak, magyar elvtársak!